

A NEMZETKÖZI JOG ISKOLATEREMTŐ SZEMÉLYISÉGE EMLÉKÉRE – VALKI LÁSZLÓ (1941–2022)

<https://doi.org/10.51783/ajt.2023.1.09>

Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar dékáni vezetése, a Kar egész közössége és a Nemzetközi Jogi Tanszék nevében is búcsúzunk Valki László professor emeritustól. A nemzetközi jogi tanszék egykori professzorát és tanszékvezetőjét, a magyar nemzetközi jog tudományának egyik legmeghatározóbb alakját, volt főnökünket, kollégánkat, de mindenekelőtt barátunkat búcsúztatjuk.

Valki László, Laci, ahogy tanítványaiként szólítottuk, tudósként, mesterként és barátként is különleges ember volt. Tudósként három tudományterületen is maradandót alkotott, mesterként olyan iskolát teremtett, amely a nemzetközi jog hazai művelését mára világszintre emelte, emberként pedig olyan példát mutatott sokunknak, amely életünk végéig fogja kísérni a mindennapjainkat.

VALKI LÁSZLÓ GAZDAG ÉLETÚTJA

Valki László egyszerre alkotott maradandót kutatóként, oktatóként, tehetséggondozóként, tanszékvezetőként, tanácsadóként és „népművelőként”. A gazdag életútból néhány állomást tudunk csak önkényesen kiemelni. 1941-ben született Budapesten, az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán 1964-ben szerzett diplomát. Ezt követően csaknem hat évtizedig a Kar Nemzetközi Jogi Tanszékén dolgozott, huszonöt meghatározó évig tanszékvezetőként. Tudományos munkái mindig is a jövőbe mutattak: 1975-ben védte meg a Közös Piac szervezeti és döntéshozatali rendszeréről szóló kandidátusi disszertációját,¹ 1985-ben pedig *A nemzetközi jog társadalmi természete* című munkájával szerezte meg akadémiai doktori címét.² 1990-ben nemzetközi kutatócsoportot szervezett a hidegháború utáni viszonyok tanulmányozására, ennek eredményeit az angol nyelvű szakirodalomban is fontos referenciának számító folyóiratban és könyvben publikálták.³

¹ VALKI László: *A Közös Piac szervezeti és döntéshozatali rendszere* (Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó 1977) 490.

² VALKI László: *A nemzetközi jog társadalmi természete* (Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó 1989) 370.

³ Lásd pl. VALKI László: „Legal Surrealism: The War Against Iraq” *Foreign Policy Review* 2003. 2: 1. 17–29., 13.; VALKI László: „Hungary’s Threat Perceptions and Defence Policy” in Tom LANSFORD – Blagovest TASHEV (szerk.): *Transatlantic Security Dilemmas: Old Europe, New Europe and the US* (Aldershot: Ashgate Publishing 2004) 239–258.; VALKI László: „The Kosovo war and the norms

1999-ben NATO Információs és Kutatóközpontot hozott létre, melynek keretében három kötetet is szerkesztett a koszovói, a boszniai és az iraki háborúk politikai-katonai-nemzetközi jogi kérdéseiről.⁴

Bár Valki László ízig-vérig nemzetközi jogász volt, sosem elégedett meg a pozitív jog *sollen* világával, mindig is érdekelt a *sein*, a jog tágabb, politikai, történelmi, gazdasági és geopolitikai környezete. A jogot mindig is társadalmi kontextusában értelmezte és vizsgálta. Ezt az izgalmas és kihívásokkal teli szemléletmódot érdekfeszítő előadásaival és az általa szervezett szakmai beszélgetésekkel kiválóan át tudta adni diákjainak, tanítványainak és kollégáinak is.

Valki László a tudományos munka mellett a nemzetközi jog gyakorlatát is gazdagította: 1989–1990-ben a Németh-kormány tanácsadó testületének volt a tagja, 1990-ben szakértőként részt vett a magyar–szovjet csapatkivonási tárgyalásokon, 1993–1997 között pedig a magyar felet képviselte a hágai Nemzetközi Bíróság előtt a bős–nagyvarosi vízlépcsőről szóló perben. Munkásságát 1993-ban Szent-Györgyi Albert-díjjal, 1998-ban ELTE Jubileumi Ezüst Emlékéremmel, 2006-ban a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével, valamint a Pro Universitate Emlékérem arany fokozatával ismerték el.

A KUTATÓ

Valki László tanítványainak azt tanította, semmit se fogadjunk el adottnak, mindenek kérdezzünk rá jogi és jogon túli okaira is. A jogot mindig társadalmi kontextusában értelmezte és vizsgálta. Diákként mindig érdemes volt beülni előadásaira, mert biztosak lehettünk benne, hogy minden évben új, aktuális információkra épülő, gyakorlati tudást adó előadást hallunk tőle.

Magyar, angol, német, francia és orosz nyelven is publikált, és a nemzetközi jog, valamint a nemzetközi kapcsolatok számos területe foglalkoztatta. A közösségi jog egyik első magyar művelője volt, évtizedeken át elemezte Magyarország és az Európai Unió kapcsolatát és jogát.⁵ Szenvedélyesen érdekelték a nemzetközi jog és a nemzetközi kapcsolatok összefüggései, a jog és a hatalom közé feszült kérdések, mint az államiság, szuverenitás, szankciók, önrendelkezés vagy a humanitárius intervenció.⁶

of international law” *The Military Law And The Law Of War Review* 2002/1–2. 195–218., <https://doi.org/10.4337/mlwr.2002.1-2.08>.

⁴ ANDOR László – TÁLAS Péter – VALKI László: *Irak – háborúra ítélve* (Budapest: Zrínyi 2004); JUHÁSZ József – MÁRKUSZ László – TÁLAS Péter – VALKI László: *Kinek a békéje? Háború és béke a volt Jugoszláviában* (Budapest: Zrínyi 2003); JUHÁSZ József – MAGYAR István – TÁLAS Péter – VALKI László: *Koszovó – egy válság anatómiája* (Budapest: Osiris 2000).

⁵ VALKI László: *A KGST és a Közös Piac szervezeti rendszerének összehasonlító elemzése* (Budapest: MTA Közgazdaságtudományi Intézet 1982); VALKI László: „A közvetlenül választott Európai Parlament” *Külpolitika* 1980/4. 17–33.; VALKI László: „Az Európai Unióhoz csatlakozó államok szuverenitása” *Európai Tükör* 1997/3. 85–91.

⁶ VALKI László: „Válaszolhatott volna másként Hága? A Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye Koszovó függetlenségéről” *Külgügyi Szemle* 2010/4. 46–62.; VALKI László: „Az államelismerés mint politikai fegyver – Jugoszlávia felbomlásának tanulságai” *Külgügyi Szemle* 2002/2. 121–142.; VALKI

Érdekelte a történelem és a nemzetközi jog kapcsolata,⁷ a biztonságpolitika⁸ és a politikai filozófia hatása a nemzetközi jogra, a nemzetközi kapcsolatokra.⁹ Azon kevesek közé tartozott, aki kiegyensúlyozottan és magabiztosan tudott írni a közéleti válságról¹⁰ vagy az ENSZ reformjáról.¹¹ Elítélte a fegyveres erő jogtalan alkalmazását, különösen az agressziót függetlenül attól, hogy azt az Egyesült Államok követte-e el 2003-ban Irak ellen¹² vagy Oroszország 2022 februárjában.

Az évtizedek alatt felhalmozott és örömmel átadott tudás megszerzéséhez különleges hozzáállásra volt szükség. Mindig figyelemre méltó alázattal figyelt mindenkire, akitől új ismeretre tehetett szert. Mindig a tudás megismerése foglalkoztatta, és mindez nem öncélúan, hanem abból a meggyőződéséből fakadóan, hogy a világ megismerhető, elemezhető, megérthető, és végső soron, ha szerény mértékben ugyan, de befolyásolható is.

Valki Lászlót ennek megfelelően sosem a tudás forrásának státusza vagy formális rangja érdekelte, hanem az, hogy tudtak-e új információval vagy tudással szolgálni. Nemesyszer említette ezért, hogy egy-egy jó beszélgetés okos diákokkal sokkal többet jelent neki, mint egy tudományos konferencia.

AZ ISKOLATEREMTŐ

A Valki László által teremtett iskola egyik legfontosabb vonása a diákközpontúság, amely nem hogy nem sajnálja a diákoktól az időt, hanem egyenesen keresi az érdeklődő diákok társaságát, mert hisz benne, hogy minden nap tanulhatunk egymástól. Őszinte érdeklődése következtében az órák után rendszeresen maradtak diákok

László: „A koszovói válság és a humanitárius intervenció” *Acta Humana* 2002/46–47. 136–165.; VALKI László: „A nemzetközi konfliktusok és a nemzetközi jogi szankciók” *Külpolitika* 1983/3. 58–72.

⁷ VALKI László: „A második világháború hatása a nemzetközi jog fejlődésére” in FÖLDES György – FEITL István (szerk.): *1945 a világtörténelemben: Milyen jövőt képzelt magának a világ? Tanulmányok* (Budapest: Napvilág 2005) 266–287.

⁸ VALKI László: „A kubai rakétaválság – a »katonai globalizáció« tudomásul vétele” in BLAHÓ András (szerk.): *Nemzetgazdaság, regionalitás, világgazdaság. Tanulmányok Simai Mihály akadémikus 70. születésnapja tiszteletére* (Budapest: Aula 2000) 183–190.; VALKI László: „Hungary’s Road to NATO” *Hungarian Quarterly* 1999(40) 154. 3–19.; VALKI László: „Hungary and the Future of European Security” in Stephen J. BLANK (szerk.): *European Security and NATO Enlargement: A view from Central Europe* (Carlisle [PA]: Strategic Studies Institute, United States Army War College 1998) 91–118.; VALKI László: „Russia and the Security of East-Central Europe” *European Security* 1996/3. 448–469., <https://doi.org/10.1080/09662839608407280>.

⁹ VALKI László: „Egy eszme anyagi erővé válik: Neokonok a hidegháború utáni világrendről” *Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae* 2010/47. 181–194.

¹⁰ VALKI László: „Israel and the UN: Some False Beliefs” in August REINISCH – Ursula KRIEBAUM (szerk.): *Law of International Relations: Liber Amicorum Hanspeter Neuhold* (Eleven International Publishing 2007) 437–446.

¹¹ VALKI László: „Az ENSZ-reformok sorsa” *Külügyi Szemle* 2005/3–4. 95–111.

¹² VALKI László: „The 11 September Terrorist Attacks and the Rules of International Law” *European Integration Studies* 2002/1. 29–37.; VALKI László: „A 2001. szeptember 11-i terrortámadás és az önvédelem joga” *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica* 2002/1–26. 419–429.

beszélgetni, szívesen írtak hozzá szakdolgozatot, TDK-dolgozatot és doktori disszertációt. Minden tehetséges diákkal egyformán komolyan foglalkozott.

Az általa vezetett tanszéken folyamatosak voltak a doktori kutatások és védések, NATO kutatóközpontot hozott létre a Magyar Tudományos Akadémiával való együttműködésben, elindította a Külügyi Vitakör című fakultatív kurzust, amelynek célja a joghallgatók beavatása volt a nemzetközi kapcsolatok és nemzetközi diplomácia világába. Az általa vezetett tanszéken indultak el az első magyar csapatok már a nyolcvanas években a Jessup nemzetközi perbeszédversenyen Washington DC-ben és a Telders nemzetközi perbeszédversenyen Hágában, amelyek sikerei aztán az ELTE 2019-es Európa-bajnoki és világbajnoki címeiben csúcsondultak ki.¹³

Sokan miatta lettek nemzetközi jogászok, vagy szerették meg ezt a területet egy életre. Igazi iskolateremtő egyéniség volt, aki hitt abban, hogy a tanítás a szeretet megnyilvánulásának egyik formája.

LACI, A MAGÁNEMBER

A látványos és nehezen utolérhető tudományos pálya csak részben magyarázza azt a helyet, amit Valki László az ELTE nemzetközi jogi tanszékének, sőt a magyar nemzetközi jogászok egésze közösségében elfoglal, és amin a távozása sem változtat. Mert Valki László mint kutató, oktató és tanácsadó nem választható el Lacitól, a magánembertől, mivel kutatói és oktatói erényei emberi értékeiből eredtek. Ha Lacira gondolunk, az első dolog, ami eszembe jut, az a belőle áradó derű, a kiegyensúlyozottság, ami a betegsége idején és még a halálos ágyán sem hagyta el.

Eszünkbe jut megbízhatósága, amivel írásműveit mindig határidőre, a nyelvi finomságok iránti igényességgel készítette el, legyen szó tankönyvfejezetről vagy éppen a bős–nagyvarosi per magyar periratának részletéről. Eszünkbe jut az úriember, aki nem késik, mindig az alkalomhoz illő eleganciával öltözik, mindenkire van egy kedves, személyes szava. Aki számontartja nemcsak a szakmai fejlődésünket, de a családunk minden tagját is, név szerint ismerve őket még úgy is, hogy talán személyesen nem is találkozott minden gyermekünkkel. És aki számontart mindenkét, hiszen Laci rendszeresen folytatott munkatársaival, oktatókkal és tanszéki adminisztrátorokkal figyelmes, valóban érdeklődő, de sosem tolakodó beszélgetést családi, személyes dolgokról is.

Laci ereje, kisugárzása és példaértékű élete olyan arany középútból eredt, amely egyszerre biztosított számára és környezete számára is harmóniát. Mélyen humanista volt, akit megrendített az emberi szenvedés és tragédia. Ennek ellenére, pontosabban épp ezért tisztában volt a nemzetközi jog adta keretekkel is, azokat sosem

¹³ Gabor KAJTAR – Katalin SÜLYOK: „From International Law in Books to International Law in Action – ELTE Law School’s Jessup and Telders victories in 2019” in SZABÓ Marcel – GYENEY Laura – LÁNCOS Petra Lea (szerk.): *Hungarian Yearbook of International law and European Law* (Eleven International Publishing 2020) 561–570., <https://doi.org/10.5553/HYIEL/266627012019007001033>.

lépte át. A nemzetközi jog ugyanis társadalmi érdekeket szolgál, de azt csak akkor tudja elérni, ha nem veszti el normativitását. Laci nagyon komolyan vette a tudományát, a saját felkészülését, de sosem pózolt, modoroskodott vagy fontoskodott.

Sokat szerepelt a médiában, de a szereplései sosem róla szóltak, hanem arról a fontos üzenetről, amit át szeretett volna adni. Mindig szerény volt és visszafogott, a magamutogatás korszelleme ellenére. Laci határozott vezető volt, akit sosem láttunk ingerültnek vagy idegesnek. Imádta a humort, a jó viccet, de sosem vicceskedett.

Nagyon fegyelmezett volt a munkájában, a jó ügyért való küzdelemben, a minőség fenntartásában és abban is, hogy magunkkal nem terheljük feleslegesen a környezetünket. Miközben törődő, mélyen érző és érzékeny, szerető ember is volt. Élete végéig, élete utolsó heteiben és napjaiban is megmaradt ugyanannak a fegyelmezett és mások iránt őszintén érdeklődő embernek, aki a legnemesebb méltósággal viselte utolsó percig testi szenvedését.

Valki Lászlótól emberséget, méltóságot, szakmaiságot és értelmiségi autonómiát tanulhattunk. Nem csupán kiterjedt életműve, magas igényű, gazdag tudományos munkája, hanem egész személyisége tette őt meghatározó példává mindazok számára, akik kapcsolatba kerültek vele. Ezekért tudott és tud központi alakja lenni a nemzetközi jog magyar tudományának.

Mestert és atyai barátot veszítettünk el. De Laci pontosan tudta, amit innen is üzenünk Neki: élni fogsz velünk mindennap, mert már régóta ott vagy minden konzultációnkban, a diákoknak adott minden jó tanácsunkban, minden segítő szavunkban, kézfogásunkban és biztató mosolyunkban. Köszönjük, hogy magunk között tudhattuk őt.

Sonnevend Pál – Kajtár Gábor***

* PhD, egyetemi tanár, ELTE ÁJK, 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3.

E-mail: sonnevend@ajk.elte.hu.

** PhD, habilitált egyetemi docens, ELTE ÁJK, 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3.

E-mail: kajtarg@ajk.elte.hu.